

**СОВЕТ МАМЛЕКЕТИНИН УЛУТ САЯСАТЫ: КЫРГЫЗ МАДАНИЯТЫНЫН,
ТИЛИНИН ЖАНА БИЛИМИНИН ӨНҮГҮШҮНӨ ТИЙГИЗГЕН ТААСИРИ**

дышева Назгүл Кабылбековна - Б.Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек Эл аралык
университетинин ага окутуучусу,

[n](#)
[a](#)

**НАЦИОНАЛЬНАЯ ПОЛИТИКА СОВЕТСКОГО ГОСУДАРСТВА: ВЛИЯНИЕ
НА РАЗВИТИЕ КЫРГЫЗСКОЙ КУЛЬТУРЫ, ЯЗЫКА И ОБРАЗОВАНИЯ**

дышева Назгүл Кабылбековна - Кыргызско-Узбекский Международный университет имени
Б. Сыдыкова, старший преподаватель,

n_adysheva@mail.ru

[y](#)
[a](#)

**NATIONAL POLICY OF THE SOVIET STATE: INFLUENCE ON THE
DEVELOPMENT OF KYRGYZ CULTURE, LANGUAGE AND EDUCATION**

Adysheva Nazgul Kabilbekovna - Kyrgyz-Uzbek International University named after B.
Sydykov, Senior Lecturer,

n_adysheva@mail.ru

[ru](#)

Аннотация

Бул макалада «Совет мамлекетинин улуттук саясаты: кыргыз маданиятынын, тилинин жана билиминин өнүгүшүнө тийгизген таасири» деген темада советтик улут саясатынын кыргыз маданиятынын, тилинин жана билиминин калыптанышына жана эволюциясына тийгизген таасирине басым жасалган. Кыргызстанда ХХ кылымдын башынан СССР тараганга чейинки 1991-жылдагы Совет бийлигинин мезгилин талдап, улуттук өнүгүүнү стимулдаштырууга багытталган мамлекеттик программаларды, мыйзамдарды жана реформаларды талдайт. Изилдөө ошондой эле советтик модернизациянын жана саясий реформанын учурунда кыргыз маданияты туш болгон карама-каршылыктар менен кыйынчылыктарды баяндайт. Жалпысынан макалада советтик улут саясаты менен кыргыздын өзгөчөлүгүнүн ортосундагы татаал динамика, анын азыркы кыргыз коомуна тийгизген таасири ачылат.

Бул изилдөөдө биз советтик улут саясатынын Кыргызстанга тийгизген таасирин жана тарыхын изилдейбиз. Социалдык-саясий аспектилерди талдоо менен биз советтик улуттук саясат менен кыргыздын өзгөчөлүгүнүн ортосундагы татаал байланыштарды ачып, алардын Кыргызстандын азыркы коомуна жана маданиятына тийгизген таасирине баа берилди.

Ачкыч сөздөр: улуттук саясат, Кыргызстан, маданият, тил, билим берүү.

Аннотация

В данной статье изучено "Национальная политика советского государства: влияние на развитие кыргызской культуры, языка и образования" фокусируется на воздействии советской национальной политики на формирование и эволюцию кыргызской культуры, языка и образования. Анализирует период советского правления в Кыргызстане с начала ХХ века до развала СССР в 1991 году, рассматривая государственные программы, законы и реформы, направленные на стимулирование национального развития. Исследование также описывает противоречия и вызовы, с которыми сталкивалась кыргызская культура в условиях советской модернизации и политической реформы. В целом, работа раскрывает сложную динамику между советской национальной политикой и кыргызской идентичностью, а также ее влияние на современное общество Кыргызстана.

В данном исследовании мы углубляемся в историю и воздействие советской национальной политики на Кыргызстан. Анализируя социокультурные и политические

кыргызской идентичностью, а также оценивали их влияние на современное общество и культуру Кыргызстана.

Ключевые слова: национальная политика, Кыргызстан, культура, язык, образование.

Abstract

This article examines "National Policy of the Soviet State: Impact on the Development of Kyrgyz Culture, Language and Education" focuses on the impact of Soviet national policy on the formation and evolution of Kyrgyz culture, language and education. Analyzes the period of Soviet rule in Kyrgyzstan from the early twentieth century until the collapse of the USSR in 1991, examining government programs, laws, and reforms aimed at stimulating national development. The study also describes the contradictions and challenges that Kyrgyz culture faced under Soviet modernization and political reform. Overall, the work reveals the complex dynamics between Soviet nationality policies and Kyrgyz identity, as well as its impact on contemporary Kyrgyz society.

In this study, we delve into the history and impact of Soviet nationality policies on Kyrgyzstan. By analyzing sociocultural and political aspects, we reveal the complex relationships between Soviet national policies and Kyrgyz identity, and also assess their impact on modern society and culture of Kyrgyzstan.

Keywords: national policy, Kyrgyzstan, culture, language, education.

Кыргызстандын тарыхында совет мезгили коомдун ар кыл аспектилерине, анын ичинде маданиятка, тилге жана билим берүү системасына олуттуу таасирин тийгизген. Кыргызстан 1920-жылы Советтер Союзунун курамына киргенден тартып 1991-жылы тараганга чейинки жетимиш жылга жакын убакытта советтик улут саясаты өлкөнүн өнүгүүсүнүн негизги багыттарын аныктады. Бул изилдөөбүздө советтик улут саясатынын кыргыз маданиятынын калыптанышына, тилинин эволюциясына, билим берүү системасындагы өзгөрүүлөргө тийгизген таасирин изилдөөгө басым жасалды. Совет мезгилинде кабыл алынган мыйзамдарды, программаларды, реформаларды талдоо менен биз бул процесстин негизги этаптарын жана тенденцияларын аныктоого аракет кылдык. Бул изилдөө Кыргызстандын тарыхый контекстти жана заманбап маданий өзгөчөлүгүн түшүнүү үчүн, ошондой эле совет доорунун өлкөнүн заманбап коомуна тийгизген таасирин баалоо үчүн маанилүү болуп саналат.

Совет мамлекетинин кыргыздарга карата улуттук саясатын изилдөө актуалдуу тема, анткени ал кыргыз элинин азыркы абалына зор таасирин тийгизген.

Бул изилдөөнүн максаты Совет мамлекетинин улут саясатынын кыргыз маданиятынын, тилинин жана билиминин өнүгүшүнө тийгизген таасирин талдоо болуп эсептелет.

Кыргыздарга карата СССРдин улут саясатынын негизги багыттарын үйрөнүү;

Бул саясаттын кыргыз маданиятынын, тилинин жана билиминин өнүгүшүнө тийгизген таасирин талдап чыгуу;

СССРдин улут саясатынын кыргыз элине тийгизген оң жана терс натыйжаларын аныктоо;

Кыргыз маданиятынын, тилинин жана билиминин азыркы абалын түшүнүү үчүн бул теманы изилдөөнүн мааниси жөнүндө тыянак чыгаруу.

Изилдөө максаттарына жетүү үчүн сапаттык жана сандык талдоо ыкмаларынын айкалышы колдонулду. Негизги методологиялык ыкмалар төмөнкүлөрдү камтыды:

Архивдик документтерди талдоо: Архивдик материалдар, анын ичинде Кыргызстандагы совет дооруна тиешелүү мыйзамдар, жарлыктар, расмий баяндамалар жана отчеттор колдонулду. Бул Совет мамлекетинин маданият, тил жана билим берүү тармагында

ишке ашырылып жаткан расмий саясатына жана программаларына баа берүүгө мүмкүндүк берди.

Тарыхый окуялардын катышуучулары жана күбөлөрү менен маектешүү: Интервью советтик мезгилде иш тажрыйбасы бар же түздөн-түз катышкан окумуштуулар, тарыхчылар, мугалимдер жана маданият чөйрөсүнүн өкүлдөрү менен өткөрүлдү. Бул советтик улут саясатынын кыргыз коомуна тийгизген таасири тууралуу далилдерди жана эксперттик пикирлерди чогултууга мүмкүндүк алдык.

Тарыхый талдоо: Кыргызстанда Совет мамлекетинин улуттук саясатына байланыштуу тарыхый окуяларга, мыйзамдарга жана реформаларга кеңири талдоо жүргүзүлдү. Буга мезгилдүү басма сөздү, илимий эмгектерди жана өткөн окуяларды кайра курууга жардам берген башка булактарды изилдөө кирет.

Критикалык адабияттарды карап чыгуу: Бул тема боюнча бар изилдөөлөр, монографиялар, макалалар жана башка басылмалар башка изилдөөчүлөр тарабынан жасалган негизги тенденцияларды жана корутундуларды аныктоо жана бул иш менен толтурула турган боштуктарды аныктоо үчүн каралды. Бул методдор советтик улут саясатынын кыргыз маданиятына, тилине жана билимине тийгизген таасирин ар тараптуу талдап чыгууга, изилдөө жыйынтыктарынын ишенимдүүлүгүн жана тереңдигин камсыз кылууга мүмкүндүк берди.

Советтик улут саясатынын таасири астында кыргыз маданиятынын эволюциясы: Бул бөлүмдө маданият чөйрөсүндөгү, анын ичинде адабият, искусство, кино жана музыкадагы өзгөрүүлөр изилденип, советтик идеологиянын кыргыз маданиятына тийгизген таасири талданат. Сталиндик индустриализация жана маданий революция мезгилине, ошондой эле советтик улуттук өнүктүрүү саясатына өзгөчө көңүл бурулган.

Тил саясатынын динамикасы жана кыргыз тилинин статусу: Бул бөлүмдө кыргыз тилине карата Совет мамлекетинин тил саясатында болгон өзгөрүүлөр талданат. Кыргыз тилин стандартташтыруу, жайылтуу жана жайылтуу процесси, анын билим берүү системасындагы жана коомдук чөйрөдөгү абалы каралды.

Кыргызстанда билим берүү системасынын жана советтик билим берүүнүн өнүгүшү: Бул бөлүмдө советтик улут саясатынын таасири астында Кыргызстандын билим берүү системасынын өнүгүшү талданат. Окуу пландары, окутуу методикасы, ресурстарды бөлүштүрүү жана билим берүү инфраструктурасындагы өзгөрүүлөр, ошондой эле советтик идеологиянын калктын дүйнө таанымын калыптандырууга жана тарбиялоого тийгизген таасири аныкталды.

Кыргыз коомунун советтик жаңыланууга болгон карама-каршылыктары жана ыңгайлашуусу: Бул бөлүмдө кыргыз коому советтик улут саясатынын таасири астында жаңылануу процессинде туш болгон карама-каршылыктар жана кыйынчылыктар каралат. Совет бийлигинин тушунда улуттук өзгөчөлүккө умтулуу, ассимиляцияга каршылык жана маданий каршылык көрсөтүү динамикасы талданды.

Совет мезгили Кыргызстандын маданий турмушуна олуттуу өзгөрүүлөрдү алып келди. Советтик идеологиянын таасири астында жаңы маданий нормалар калыптанган, адабияттын, искусствонун жана кинематографиянын советтик үлгүлөрү киргизилген [1]. Бул мезгил маданият мекемелеринин жигердүү өнүгүшү жана жаңы маданий тажрыйбалардын калыптанышы менен мүнөздөлгөн, бирок советтик цензура жана чектөөлөр маданий чыгармачылыкка олуттуу таасирин тийгизген [2].

Ал эми тил саясатынын динамикасы жана кыргыз тилинин статусу боюнча Советтик улут саясаты кыргыз тилинин абалына жана өнүгүшүнө зор таасирин тийгизген. Совет

бийлигинин мезгилинде кыргыз тилинин билим берүү, маданият жана административдик чөйрөдө колдонулушун стимулдаштыруу боюнча активдүү чаралар көрүлгөн [3]. Бирок ушуну менен катар Совет өкмөтү да орусташтыруу саясатын жүргүзүп, калктын тилдик чөйрөсүнө жана кош тилдүүлүккө олуттуу таасирин тийгизген [4].

Кыргызстанда билим берүү системасын өнүктүрүү жана советтик билим берүү Советтик улут саясаты Кыргызстанда билим берүүнү өнүктүрүү үчүн зор мааниге ээ болгон. Бул мезгилде жаңы мектептер жана университеттер түптөлүп, кеңири билим берүү инфраструктурасы түзүлүп, калктын билим алуу мүмкүнчүлүгү кеңейтилген [5]. Бирок советтик идеология жана билим берүү чөйрөсүн көзөмөлдөө студенттердин арасында кандайдыр бир идеологиялык көз караштардын калыптанышына да салым кошкон [6].

Кыргыз коомунун советтик жаңыланууга болгон карама-каршылыктары жана адаптациялары:

Кыргызстандагы совет мезгили карама-каршылыктар жана кыргыз коомунун жаңы реалдуулукка ыңгайлашуусу менен коштолгон. Советтик модернизациянын шарттарында салттуу жашоо образында, баалуулук багытында жана коомдук түзүлүштө өзгөрүүлөр болгон [7]. Бирок кыргыз коому да ассимиляцияга каршылык көрсөтүп, Совет мамлекетинин шартында өзүнүн айрым каада-салттарын, үрп-адаттарын сактап калган [8].

Корутундулар:

Советтик улут саясатынын кыргыз маданиятынын, тилинин жана билиминин өнүгүшүнө тийгизген таасирин изилдөө менен бир катар негизги тыянактарды чыгарууга болот:

1. Маданий кайра куруулар: Совет мезгили Кыргызстандын маданият тармагына зор таасирин тийгизип, адабияттын, искусствонун жана кинематографиянын жаңы үлгүлөрүн киргизген. Бул мезгил маданият мекемелеринин активдүү өнүгүшү жана жаңы маданий нормалардын калыптанышы менен коштолгон, бирок советтик цензура чыгармачылык эркиндикти чектеген.
2. Тил саясаты: Советтик улут саясаты кыргыз тилине ар кандай таасир тийгизген. Совет бийлигинин тушунда кыргыз тилин колдонууга шыктандыруу аракеттери көрүлгөн, бирок советтик орусташтыруу саясаты тилдик чөйрөгө жана кыргыз тилинин статусуна да таасирин тийгизген.
3. Билим берүүнүн өнүгүшү: Советтик мезгил Кыргызстандын билим берүү системасынын олуттуу өнүгүшүнө алып келди, калктын кеңири катмарына билим берүүнүн жеткиликтүүлүгүн камсыз кылды. Бирок, советтик идеология жана билим берүү тармагына көзөмөл жүргүзүү да элге сиңирүүгө жана айрым идеологиялык мамилелердин калыптанышына өбөлгө түзгөн.
4. Социалдык-маданий өзгөрүүлөр жана карама-каршылыктар: Советтик мезгил Кыргызстандын социалдык-маданий чөйрөсүндөгү өзгөрүүлөр менен коштолуп, коомдо карама-каршылыктарды жараткан. Советтик модернизациянын шартында салттуу жашоо образында жана баалуулук багытында өзгөрүүлөр болду, бирок кыргыз коому да ассимиляцияга каршылык көрсөтүп, каада-салттарын, үрп-адаттарын сактап калган.

Жыйынтыктап айтканда, изилдөө советтик улут саясаты менен кыргыз маданиятынын, тили менен билиминин ортосундагы өз ара аракеттенүүнүн татаал динамикасын жакшыраак

түшүнүүгө, ошондой эле алардын Кыргызстандагы азыркы коомго тийгизген таасирине баа берүүгө мүмкүндүк берет. Бул өлкөнүн маданий жана тарыхый өзгөчөлүгүн калыптандыруу жана анын келечектеги өнүгүү жолун аныктоо үчүн маанилүү деп ойлойм.

Колдонулган адабияттар:

1. Культурное наследие Советской эпохи: анализ влияния и проблем интерпретации / И.А. Штайнер // Вестник Санкт-Петербургского университета. Серия 15. Искусствоведение. 2012. № 1. С. 42-48.
2. Советская цензура и кыргызский кинематограф: взгляд сквозь призму истории / А.Б. Алишев // Кыргызстан: научно-исследовательский журнал. 2015. № 3. С. 87-92.
3. Языковая политика и языковая ситуация в Кыргызстане в советский период / Г.А. Абдуллаева // Язык и национальная идентичность. 2008. № 2. С. 35-42.
4. Русификация в советский период и ее влияние на языковую ситуацию в Центральной Азии / К.И. Исмаилов // Вестник Кыргызского национального университета. 2010. № 4. С. 58-64.
5. Развитие системы образования в Кыргызстане в советский период / Д.М. Кулакпаева // История образования и педагогической мысли. 2014. № 2. С. 23-29.

Монографиялар:

- **Асанов М.С.** История кыргызско-российских отношений. Бишкек: Издательство "Кыргызстан", 2019.
- **Джунусалиев Ж.К.** Кыргызская культура в условиях глобализации. Бишкек: Издательство "Улук Тогуз", 2018.
- **Ибраимов Т.К.** Кыргызский язык и языковая политика в Кыргызстане. Бишкек: Издательство "Кыргызский национальный университет", 2016.
- **Осмонов К.К.** Миграция из Кыргызстана в Россию: проблемы и перспективы. Бишкек: Издательство "Улук Тогуз", 2022.
- **Садыбаева Г.К.** Образование в Кыргызской Республике: история, проблемы и перспективы. Бишкек: Издательство "Кыргызский государственный университет имени И.Арабаева", 2021.

Макалалар:

- **Абдыкалыкова Ч.А.** Национальная политика советского государства в отношении кыргызов (1924-1936 гг.). // Известия Национальной академии наук Кыргызской Республики. Отделение гуманитарных и общественных наук. 2018. № 3. С. 78-85.
- **Исабеков А.А.** Вопросы безопасности в Центральной Азии: вызовы и перспективы. // Вестник Кыргызского государственного университета имени И.Арабаева. Серия: История и правоведение. 2023. № 1. С. 12-18.
- **Осмонова Б.К.** Кыргызский язык как фактор национальной идентичности. // Вестник Кыргызско-Турецкого университета "Манас". 2020. № 2. С. 23-28.
- **Сорокина Е.В.** Россия и Центральная Азия: история и современность. // Вестник Московского государственного университета. Серия: История. 2024. № 1. С. 56-67.
- **Усубалиев А.А.** Культурная политика советского государства в Кыргызской ССР (1936-1953 гг.). // Известия Академии наук Республики Таджикистан. Отделение гуманитарных наук. 2019. № 1 (41). С. 142-148.

Сайттар:

- <https://historymuseum.kg/en/home/>
- <http://nlkr.gov.kg/>
- https://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page (кыргызский раздел)